

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Olsztynie

LOL.411.005.02.2020

Dariusz Barton
Warmińsko-Mazurski
Wojewódzki Konserwator Zabytków
ul. Podwale 1, 10-076 Olsztyn

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

S/20/003 – Działania organów administracji publicznej na rzecz ochrony i upamiętnienia miejsca martyrologii ludności polskiej w niemieckim nazistowskim obozie koncentracyjnym z okresu II wojny światowej w Działdowie

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Olsztynie
ul. Artyleryjska 3e, 10-165 Olsztyn
T +48 89 678 82 00, F +48 89 678 82 30
lol@nik.gov.pl
Adres korespondencyjny: Skr. poczt. P-69, 10-950 Olsztyn

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Olsztynie, ul. Podwale 1, 10-076 Olsztyn (dalej zwany: WUOZ).
Kierownik jednostki kontrolowanej	Dariusz Barton – Warmińsko-Mazurski Wojewódzki Konserwator Zabytków od 14.11.2016 r. Wcześniej, od 30.04.2004 r. do 08.02.2016 r., stanowisko to zajmowała Barbara Zalewska, a od 09.02.2016 r. do 13.11.2016 r. Andrzej Kaliczyński – zastępca Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków od 01.01.2011 r.
Zakres przedmiotowy kontroli	Działania Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Olsztynie (dalej: WKZ) na rzecz ochrony obiektu byłego niemieckiego obozu koncentracyjnego w Działdowie i upowszechniania wiedzy o tym zabytku.
Okres objęty kontrolą	Lata 2005-2020 (I półrocze), z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym okresem, jeśli miały one wpływ na działalność objętą kontrolą.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ¹ .
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Olsztynie.
Kontroler	Andrzej Zyśk – doradca prawny; upoważnienie do kontroli Nr LOL/74/2020 z 12 sierpnia 2020 r. (akta kontroli str.1-5)

II. Ocena ogólna² kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Działania WKZ w zakresie nadzoru nad zabytkowym budynkiem w Działdowie przy ul. Grunwaldzkiej 5 (dalej zwanego też Obiektem), w którym przed II wojną światową mieściły się koszary wojskowe, a w czasie wojny utworzono niemiecki nazistowski obóz koncentracyjny Soldau, były niewystarczające i nieskuteczne.

Pomimo, iż WKZ znany był mu fakt złego stanu ww. zabytku, prowadzenia w nim robót budowlanych niezgodnie z obowiązującymi przepisami (m.in. bez wymaganych pozwoleń), a także, po wstrzymaniu ww. robót, wieloletniej bezczynności właściciela w zakresie realizacji obowiązku zabezpieczenia zabytku przed zniszczeniem, w latach 2005-2013 organ ten nie podjął przewidzianych przepisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami³ (dalej: „ustawa o ochronie zabytków”) działań kontrolnych. Wykonane przez ówczesnego właściciela (Caritas Diecezji Toruńskiej) ww. roboty budowlane, polegające m.in. na pokrywaniu od wewnątrz ścian płytą gipsowo-kartonową i wstawianiu szczelnych plastikowych okien przyczyniły się do zagrzybienia i procesów gnilnych drewnianych elementów konstrukcji ścian. Stwierdziły to ustalenia inspekcji dokonanej przez pracowników WUOZ jeszcze w lipcu 2002 r., a potwierdziła ekspertyza zlecona przez WKZ w 2006 r. Katastrofalny stan Obiektu wykazało też jego rozpoznanie dokonane na zlecenie WKZ przez rzeczoznawcę Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w grudniu 2012 r. Rzeczoznawca ten jednoznacznie stwierdził, że zasięg uszkodzeń w Obiekcie był bardzo znaczny,

¹ Dz. U. z 2020 r. poz. 1200, dalej: ustawa o NIK.

² Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

³ Dz.U. z 2020 r. poz. 282 ze zm.

a w kilku miejscach konstrukcja budynku znajdowała się w stanie awaryjnym i groziła zawaleniem lub już się zawaliła. Przyczyny powodujące degradację były stałe i nie zostały usunięte (nieszczelny dach, brak lub uszkodzenie obróbek blacharskich, w tym systemu odprowadzania wód opadowych). Mimo posiadania tej wiedzy, w latach 2005-2013 WKZ nie przeprowadził w Obiekcie ani jednej kontroli. Organ ten pozbawił się tym samym możliwości wydania, mających na celu ratowanie substancji zabytkowej, zaleceń pokontrolnych, o których mowa w art. 40 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków. WKZ nie poinformował też Policji o możliwości popełnienia przez właściciela Obiektu wykroczenia z art. 110 tej ustawy z tytułu niedostatecznej opieki nad zabytkiem.

Pierwszą kontrolę od wpisania w 2005 r. budynku do rejestru zabytków WKZ przeprowadził dopiero 30 stycznia 2014 r. i w jej rezultacie, w dniu 2 kwietnia 2014 r. wydał nakazującą ówczesnemu właścicielowi (gminie Miasto Działdowo), wykonanie szeregu prac konserwatorskich i budowlanych mających na celu ratowanie zabytku przed bezpowrotnymi uszkodzeniami i zniszczeniami. W związku z odwołaniem się Burmistrza Działdowa decyzję tę uchylił w całości Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego (dalej: Minister), przekazując sprawę do ponownego rozpatrzenia. Tak samo stało się z dwiema kolejnymi decyzjami WKZ w tej sprawie – z 4 marca 2015 r. i 30 grudnia 2015 r. W uzasadnieniach uchylenia tych decyzji organ odwoławczy wskazał m.in. na brak precyzji w określeniu przez WKZ nakazanych działań, a także naruszenie art. 7 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego⁴ (dalej: Kpa), w związku z nieustaleniem, czy stan faktyczny stanowiący podstawę orzekania jest aktualny. Wskazał również na brak uzasadnienia zastosowania rygoru natychmiastowej wykonalności. Dopiero czwartą decyzję WKZ w przedmiotowej sprawie – z 30 czerwca 2016 r. – Minister utrzymał w mocy. Wobec oddalenia (w dniu 24 sierpnia 2017 r.) przez Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie skargi Burmistrza Działdowa decyzja stała się prawomocna. Nastąpiło to po ponad trzech latach od wydania pierwszej decyzji w tej sprawie.

Pomimo posiadanej wiedzy o pogarszającym się stanie Obiektu i nadawania z tego powodu rygoru natychmiastowej wykonalności wydanym przez siebie decyzjom nakazującym wykonanie wskazanych w nich robót budowlanych i prac konserwatorskich, WKZ nie egzekwował tego obowiązku nałożonego na właściciela Obiektu. W myśl art. 130 § 3 pkt 1 Kpa odwołanie się od decyzji, której został nadany rygor natychmiastowej wykonalności, nie wstrzymuje bowiem jej wykonania. W tej sprawie, w dniu 31 października 2017 r. upłynął też, wyznaczony w prawomocnej już decyzji z 30 czerwca 2016 r., ostateczny termin wykonania nałożonego obowiązku, którego Miasto Działdowo do chwili obecnej nie wykonało. W ocenie NIK niezasadne jest przyjęcie przez WKZ, jako usprawiedliwiającego niewykonanie decyzji, faktu ubiegania się przez Miasto Działdowo o sfinansowanie z zewnętrznych źródeł nakazanych tą decyzją prac konserwatorskich i budowlanych. Trzeba bowiem wskazać, że art. 71 ustawa o ochronie zabytków nakłada na właściciela zabytku obowiązek finansowania prowadzonych przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, a w odniesieniu do jednostek samorządu terytorialnego jednoznacznie wskazuje, że jest to ich zadanie własne. Istotnym obowiązkiem organu, który wydał decyzję nakazującą adresatowi określone zachowanie, jest jej wyegzekwowanie, a takich działań WKZ nie podjął. Nie wykorzystał np. w tym celu instytucji prawnej, jaką jest grzywna w celu

⁴ Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 256 ze zm.).

przymuszenia, określona w art. 119 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji⁵.

W wyniku kontroli stwierdzono też, że dwa wnioski o dotacje celowe na dofinansowanie opieki nad Obiektem, złożone przez Miasto Działdowo w 2017 r. i 2018 r., odrzucono z powodów formalnych. Podstawą tego odrzucenia były zapisy ówczesnych regulaminów obowiązujących w WUOZ, które zmienione zostały na skutek realizacji wniosku pokontrolnego, sformułowanego przez NIK po kontroli przeprowadzonej w WUOZ w 2019 r. Zmienione regulacje nakładały na wnioskodawców wymóg dokumentowania zasadności wniosków w zakresie wykraczającym poza regulacje zawarte w przepisach powszechnie obowiązujących.

Pozytywnie należy ocenić podejmowanie przez WKZ działań w zakresie współpracy z osobami fizycznymi i instytucjami w zakresie działań na rzecz ochrony Obiektu przed zniszczeniem oraz aby pozostał on materialnym świadkiem martyrologii, która miała miejsce w tym budynku w okresie II wojny światowej. WKZ m.in. udział (na żądanie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewody Warmińsko-Mazurskiego i Stowarzyszenia Odnowy Chrześcijańskiej „Pamięć i Tożsamość” w Działdowie) informacji o stanie Obiektu i swoich działaniach na rzecz jego ochrony. Brał też udział w spotkaniach organizowanych w sprawie działań na rzecz ochrony zabytków (w tym też Obiektu w Działdowie), m.in. w październiku 2018 r. z udziałem Burmistrza Działdowa i przedstawiciela Instytutu Pamięi Narodowej oraz w listopadzie 2019 r. z udziałem Metropolity Warmińskiego oraz dziesięciu parlamentarzystów województwa warmińsko-mazurskiego. Burmistrzowi Miasta Działdowo WKZ wskazywał potencjalne możliwości pozyskania środków na dofinansowanie jego zadań związanych z opieką nad Obiektem, a także współpracował z Wojewodą Warmińsko-Mazurskim w opracowaniu listy zabytków (w tym Obiektu), które Wojewoda szczególnie polecał Ministrowi do uwzględnienia w podziale dotacji celowej.

Ważne też były działania WKZ promujące zabytkową wartość Obiektu. Na przykład, w lutym 2017 r. na konferencji współorganizowanej z Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim, czy też we wrześniu i grudniu 2019 r. na spotkaniach u Wojewody Warmińsko-Mazurskiego. Od 5 kwietnia 2020 r. na stronie internetowej WUOZ oraz na portalu Facebook zamieszczony jest apel Burmistrza Działdowa o podpisy na petycji do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego o przydział dotacji na ratowanie Obiektu.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

Opis stanu
faktycznego

1. Wpis budynku przy ul. Grunwaldzkiej 5 w Działdowie do rejestru zabytków Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

Budynek przy ul. Grunwaldzkiej 5 w Działdowie, usytuowany na działce nr 105/4, wchodzący w skład dawnego zespołu koszar, został wpisany do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego pod numerem A-221, na podstawie decyzji WKZ nr IZAR(jd)-4100/5-40/05 z dnia 26 października 2005 r.

W uzasadnieniu decyzji wskazano, że budynek „posiada wartość naukową, historyczną i artystyczną oraz wpisuje się w krajobraz kulturowy miasta”. Z treści uzasadnienia wynika, że o wartości naukowej Obiektu stanowi jego historia. Zespół koszarowy, w skład którego wchodził wpisany do rejestru zabytków budynek, zbudowany został około 1886 r. na potrzeby wojska pruskiego, a w okresie międzywojennym, gdy Działdowo znalazło się w granicach II Rzeczypospolitej,

⁵ Dz. U. z 2020 r. poz. 1427 ze zm.

stacjonował w nim (od 4 lipca 1921 r. do września 1939 r.) II Pułk Piechoty z Modlina. W okresie II wojny światowej w obiektach koszarowych Niemcy utworzyli obóz przejściowy, przez który przeszło, według różnych szacunków, od 20 tys. do nawet 200 tys. osób, z których od 3 tys. do 30 tys. zakończyło tam życie. Wśród nich byli m.in. przedwojenny polski konsul w Olsztynie Bogdan Jałowiecki oraz polscy biskupi Antoni Nowowiejski i Leon Wetmański. Po wojnie, w obiektach po niemieckim obozie funkcjonował (do września 1945 r.) obóz nakazowo-rozdzielczy NKWD, w którym osadzano m.in. działaczy polskiego podziemia antykomunistycznego przed ich deportacją w głąb Związku Radzieckiego. W uzasadnieniu decyzji o wpisie Obiektu do rejestru zabytków podkreślono wartość zabytkową architektury budynku z uwagi na charakterystyczne dla regionu rozwiązanie konstrukcyjne w postaci tzw. muru pruskiego.

O wszczęciu postępowania w sprawie wpisania Obiektu do rejestru zabytków WKZ, zgodnie z wymogami art. 61 § 4 Kpa, poinformował jako stronę ówczesnego właściciela – Caritas Diecezji Toruńskiej, w imieniu którego Obiektem administrował dyrektor Działdowskiego Centrum Caritas. Informację przesłano również do Urzędu Miasta Działdowo i Starostwa Powiatowego w Działdowie. Zrealizowano też obowiązek wynikający z art. 9 ust. 4 ustawy o ochronie zabytków poprzez ujawnienie w księdze wieczystej faktu wpisania tej nieruchomości do rejestru zabytków. Wpisu dokonano „z urzędu”, przy czym w dokumentach postępowania o wpis zapisano, że dyrektor Działdowskiego Centrum Caritas wyraził zainteresowanie wpisem nieruchomości do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego.

(akta kontroli str. 6 - 37)

2. Nadzór WKZ nad nieruchomością zabytkową przy ul. Grunwaldzkiej 5 w Działdowie.

2.1. Od wpisania w 2005 r. Obiektu do rejestru zabytków, pierwszą jego kontrolę WKZ przeprowadził w 2014 r., Należy wskazać, że w protokole oględzin z dnia 26 października 2005 r. dokonanych przez przedstawiciela WUOZ w związku z postępowaniem o wpis Obiektu do rejestru zabytków, zamieszczono adnotację: „*Stan techniczny obiektu zły, miejscami bardzo zły.*” Z dokumentacji WUOZ dotyczącej lat 2001–2012, gdy właścicielem Obiektu była Caritas Diecezji Toruńskiej, wynika że już w marcu 2002 r. Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego w Działdowie poinformował WUOZ⁶, że w Obiekcie (znajdującym się w strefie ochrony konserwatorskiej) wstrzymał roboty budowlane, które właściciel wykonywał „w sposób niedopuszczalny, mogący pogorszyć stan substancji zabytkowej, bez żadnego nadzoru technicznego, bez wymaganych uzgodnień i zezwoleń”. Nadto, w sprawozdaniu z „inspekcji terenowej” z dnia 2 lipca 2002 r. pracownicy WUOZ potwierdzili prowadzenie w dalszym ciągu robót budowlanych, w tym m.in. częściowe rozbiórki ścian wewnętrznych, zbijanie tynków, usunięcie oryginalnych podłóg, a w piwnicach zastąpienie części posadzek ceglanych betonowymi. WKZ nie zastosował wobec właściciela Obiektu sankcji przewidzianych w art. 78 pkt 1 w związku z art. 4 pkt 3 obowiązującej wówczas ustawy z 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury⁷ z tytułu niezabezpieczenia zabytku przed zniszczeniem i dewastacją, ani też nie skorzystał z możliwości określonej w art. 81 tej ustawy, tj. przywrócenia zabytku do poprzedniego stanu na koszt sprawcy.

W 2004 r., na wniosek Działdowskiego Centrum Caritas WKZ wydał pozwolenie na adaptację Obiektu na hospicjum, wcześniej pozytywnie opiniując przedłożoną

⁶ Wówczas jeszcze jako Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków.

⁷ Dz.U. z 1999 Nr 98 poz. 1150 ze zm.

inwentaryzację architektoniczno-konserwatorską. Odnosnie jednak projektu architektoniczno-budowlanego zastrzegł, że proponowana stolarka plastikowa może być zastosowana tylko jako tymczasowe zabezpieczenie obiektu, a docelowo należy wykonać stolarkę drewnianą, zgodną z historyczną.

W dniu 20 października 2006 r. WKZ zlecił wykonanie dla Obiektu „Programu prac konserwatorskich ceglanych elewacji wraz z oceną stanu zachowania i założeniami konserwatorskimi budynku Działdowskiego Centrum Caritas Hospicjum im. Męczenników Działdowskich”. Z opracowania tego wynika, że zakres robót objęty pozwoleniem WKZ z 2004 r. nie został zrealizowany. Tak m.in. opisano w nim stan Obiektu na koniec 2006 r.: „Zniszczenia dachu są zauważalne przy pierwszym oglądzie budynku. Skorodowane obróbki blacharskie gzymsowania oraz ozdobionych snycersko nadproży są źródłem zamakania drewnianych detali okien i w efekcie ich ogromnych zniszczeń. W wielu miejscach brakuje całych elementów. Ubytki rynien i rur spustowych to nie tylko przyczyna zamakania budynku. Brak dużych koszy zbierających wodę opadową oraz rozwiązania właściwego systemu odprowadzenia wody opadowej z tak dużych połaci płaskiego dachu (...) Możemy również zaobserwować zniszczenia spowodowane celowym działaniem człowieka, tj. dziury w belkach obramień okiennych po wstawionych i następnie wyrwanych kratkach. Wstawione okna plastikowe oraz zaaranżowane wadliwie wnętrza. Ponadto, celowe działania to zamalowane całe fragmenty ścian farbą olejną. Uszczelnienie wątku farbą olejną powoduje zachwianie paro przepuszczalności muru, ponadto wpływa negatywnie na estetykę obiektu (...) W strefie przyziemia możemy zaobserwować wyryte na ceglach inskrypcje, historyczny znak czasu, wymagają one ochrony i pozostawienia dla potomnych. Także ubytki w ceglach spowodowane ostrzałem z broni palnej winny pozostać bez uzupełnień.”

W styczniu 2008 r. do WUOZ wpłynął wniosek Działdowskiego Centrum Caritas „o wydanie opinii dotyczącej rewaloryzacji obiektu dawnego obozu zagłady (hitlerowskiego i obozu NKWD) na terenie byłych koszar wojskowych w Działdowie położonego w Działdowie przy ul. Grunwaldzkiej 5”, potrzebnej w celu dołączenia do wniosku o dotację Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W dniu 16 stycznia 2008 r. WKZ taką opinię wydał. Poza krótkim opisem historii Obiektu zawierała ona uwagę: „Aktualny stan zachowania budynku, także wartość zabytkowa obiektu wymaga podjęcia natychmiastowych prac remontowo-konserwatorskich, przy czym udzielenie dotacji do wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie przedmiotowych prac jest w tym przypadku w pełni uzasadnione”. Powyższa opinia nie została poparta aktualnymi danymi na temat stanu Obiektu, bowiem WKZ nie przeprowadził w nim kontroli.

Dyrektor Caritas Diecezji Toruńskiej wyjaśnił m.in., że nabywając Obiekt instytucja ta nie miała zabezpieczonych środków na jego remont i adaptację. Dyrektorzy Działdowskiego Centrum Caritas zwracali się z prośbą o pomoc finansową do różnych osób i instytucji, lecz bez skutku, a otrzymano tylko od Starostwa Powiatowego w Działdowie 141 588 zł, które w całości przeznaczono na opracowanie projektu budowlanego. Dyrektor podał, iż „W związku z tym, że spotkaliśmy się we wszystkich instytucjach z odmowami, straciliśmy nadzieję na pozyskanie środków, zwłaszcza że odmówiła nam instytucja odpowiedzialna ustawowo za tego rodzaju obiekty, tj. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Zrezygnowaliśmy oddaliśmy Miastu przyjętą darowiznę, zabezpieczoną w pierwszych latach jej posiadania.”

(akta kontroli str. 6, 36-107)

2.2. W dniu 16 listopada 2012 r., gdy po odwołaniu darowizny właścicielem Obiektu została ponownie gmina Miasto Działdowo, do WKZ wpłynął wniosek o uzgodnienie programu funkcjonalno-użytkowego oraz wydanie wytycznych konserwatorskich do koncepcji usytuowania w Obiekcie „Inkubatora przedsiębiorczości”. W odpowiedzi WKZ, po przeprowadzeniu w dniu 7 grudnia 2012 r. oględzin Obiektu poinformował, że nie posiada kompetencji prawnych do uzgadniania programu funkcjonalno-użytkowego, natomiast przedstawił, w piśmie z dnia 11 grudnia 2012 r., zalecenia konserwatorskie określające sposób korzystania z zabytku. Zlecił też rzeczoznawcy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który uczestniczył w ww. oględzinach, przedstawienie opinii w zakresie stanu zachowania Obiektu. W wykonaniu tego zlecenia rzeczoznawca przedstawił dokument z dnia 12 grudnia 2012 r. pn. „Rozpoznanie stanu zachowania budynku d. koszar w Działdowie dotyczące zakresu remontu konserwatorskiego i adaptacji do nowych funkcji z uwzględnieniem stanu elementów konstrukcji w aspekcie korozji biologicznej”.

Rzeczoznawca szczegółowo przedstawił w tym dokumencie aktualny stan techniczny Obiektu, wskazując na daleko posunięte zniszczenia jego substancji zabytkowej, zwłaszcza drewnianej, m.in. z powodu obicia ścian wewnętrznych płytami gipsowo-kartonowymi, pod którymi rozwinęły się kolonie grzybów, a także w związku ze wstawieniem w wielu pomieszczeniach szczelnych okien z PCV i podsumował: „prace te zresztą nie zostały skończone”. Odnośnie dachu rzeczoznawca stwierdził: „Prześwity między deskami okapu świadczą o miejscowym całkowitym braku pokrycia dachu w tych miejscach, a stwierdzone silne zawilgocenia wewnątrz budynku – dowodzą licznych poważnych przecieków przez istniejące pokrycie dachowe”. W swoim opracowaniu zawarł też uwagę: „przebywanie w budynku zagraża zdrowiu i życiu ze względu na stężenie zarodników grzybów w powietrzu, a także możliwość występowania awarii budowlanej (zawalenia się części przegród).” Rzeczoznawca negatywnie odniósł się też do zaproponowanych rozwiązań architektonicznych planowanego Inkubatora przedsiębiorczości, polegających m.in. na zastosowaniu dla Obiektu kurtyny szklanej. O opinii tej WKZ niezwłocznie poinformował właściciela Obiektu.

(akta kontroli str. 49, 108-167)

2.3 Pierwszą (po wpisaniu w 2005 r. Obiektu do rejestru zabytków) kontrolę przestrzegania i stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, w ramach nadzoru konserwatorskiego na podstawie art. 38 ustawy o ochronie zabytków, WKZ przeprowadził 30 stycznia 2014 r. Pracownicy WUOZ wykonujący tę kontrolę stwierdzili m.in., że budynek jest nieużytkowany i stanowi pustostan popadający w ruinę. W jej wyniku WKZ wydał 2 kwietnia 2014 r. decyzję nr 111/2014 nakazującą właścicielowi Obiektu – Miastu Działdowo wykonanie z materiałów historycznie uzasadnionych i przy zachowaniu w maksymalnym stopniu substancji zabytkowej następujących prac:

- 1) dezynfekcji całego obiektu,
- 2) remontu instalacji rynnowo - spustowej,
- 3) obróbkę blacharskich całego budynku,
- 4) remontu ścian obwodowych,
- 5) tymczasowych zabezpieczeń murów,
- 6) remontu więźby dachowej i i poszycia dachu,
- 7) remontu piwnic,
- 8) osuszenia budynku,
- 9) uzupełnienia ubytków w murach,

- 10) odbudowy zawalonego ryzalitu,
- 11) remontu elewacji budynku,
- 12) naprawy, stabilizacji i konsolidacji ciągów komunikacyjnych.

Działania wymienione w punktach 1, 2, 3, 6 i 8 WKZ nakazał wykonać do 31 grudnia 2014 r., a pozostałe do 31 grudnia 2016 r. Ze względu na zagrożenie zniszczenia budynku decyzji nadał rygor natychmiastowej wykonalności.

Od decyzji tej burmistrz Miasta Działdowo odwołał się w ustawowym terminie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który uwzględnił argumenty gminy i w dniu 14 października 2014 r. uchylił decyzję WKZ w całości, przekazując ją do ponownego rozpoznania. Organ odwoławczy wskazał na brak w dokumentacji, dołączonej przez WKZ do odwołania, decyzji o wpisie zabytku do rejestru, przez co nie mógł ustalić zakresu ochrony konserwatorskiej. Stwierdził też, że zgodnie z art. 49 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków konserwator wojewódzki może zastosować rozwiązania w tym przepisie przewidziane, tj. nakazać podmiotowi posiadającemu tytuł prawny do korzystania z zabytku wpisanego do rejestru przeprowadzenie w wyznaczonym terminie prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku, jeżeli jest to niezbędne ze względu na zagrożenie zniszczeniem lub istotnym uszkodzeniem tego zabytku. Jednak stosując ten przepis należało „mieć na uwadze, iż zakres prac, jakie na jego podstawie mogą być nałożone nie może być dowolny, nałożone prace muszą mieć charakter albo prac konserwatorskich (utrwalających, zabezpieczających) albo robót budowlanych, przy czym – tylko tych niezbędnych, tj. mających spowodować zahamowanie procesu degradacji zabytku”. WKZ może też, zdaniem organu odwoławczego, nakazać przeprowadzenie innych robót polegających na przebudowaniu, montażu, remoncie lub rozbiórce obiektu budowlanego, których wykonanie uzna za niezbędne ze względu na ochronę zabytku przed zniszczeniem lub istotnym uszkodzeniem, ale winien wówczas szczegółowo je uzasadnić z punktu widzenia celu określonego w przepisie prawa, tj. uzasadnić niezbędność ich przeprowadzenia, mimo że nie są to prace o charakterze restauratorskim⁸. Na przykład, wskazując na konieczność odbudowy zawalonego ryzalitu WKZ powinien szczegółowo uzasadnić nałożenie tego obowiązku.

Swoją decyzję organ drugiej instancji uzasadnił też brakiem precyzji i niejasnością w określeniu przez WKZ nakazanych działań, np. „z użyciem materiałów historycznie uzasadnionych i przy zachowaniu w maksymalnym stopniu substancji zabytkowej” stwierdzając, że takie sformułowania nie pozwalają na ustalenie rzeczywistego zakresu i rodzaju obowiązków, którymi organ obciąża stronę. Nie wiadomo również, zdaniem organu odwoławczego, na czym miały polegać remont piwnic „z zabezpieczeniem ceglanych sklepień”, biorąc pod uwagę, że stan ich zachowania nie został odnotowany w protokole z kontroli z 30 stycznia 2014 r. Organ odwoławczy zgodził się z odwołującym, że terminy wykonania nakazanych robót były nierealne, biorąc pod uwagę konieczność opracowania dokumentacji i programu planowanych robót oraz uzyskania niezbędnych pozwoleń.

Po przeprowadzeniu, w dniu 27 listopada 2014 r., kontroli zabytkowego budynku przy ul. Grunwaldzkiej 5 w Działdowie WKZ ponownie nakazał Miastu Działdowo przeprowadzenie robót budowlanych mających na celu zabezpieczenie i utrzymanie zabytku w jak najlepszym stanie, wydając w tym zakresie (w dniu 4 marca 2015 r.) decyzję nr 69/2015. Od tej decyzji Burmistrz Miasta Działdowo również się odwołał.

⁸ Patrz też: Wyrok WSA w Warszawie z dnia 8.11.2012 r., sygn. Akt I SA/Wa 731/12.

Decyzją DOZ-OAiK-660.373.2015[MP] z dnia 21 sierpnia 2015 r. Minister uchylił decyzję WKZ, ponownie przekazując sprawę do ponownego rozpoznania. Stwierdził on, że organ pierwszej instancji przy ponownym rozpatrywaniu sprawy nie uwzględnił zaleceń Ministra wskazanych we wcześniejszej decyzji, bowiem nadal nie określił jednoznacznie zakresu prac niezbędnych w celu zahamowania procesu degradacji zabytku, a istotą decyzji mającej charakter nakazu jest jej konkretność. Minister nakazał też organowi pierwszej instancji, aby rozpatrując ponownie sprawę, uwzględnił ustalenia zawarte w ekspertyzie technicznej z kwietnia 2015 r. dołączonej przez Burmistrza Miasta Działdowo do wniesionego odwołania.

W piśmie z dnia 19 listopada 2015 r. Burmistrz Miasta Działdowo wystąpił do WKZ o wydanie dla Obiektu zaleceń konserwatorskich informując, że Miasto zamierza w nim stworzyć lokale dla gminnego zasobu mieszkaniowego. W piśmie nr IZNR.5183.752.2015.sb z dnia 31 grudnia 2015 r. WKZ stwierdził, że dopuszczalne jest zaadaptowanie Obiektu na funkcję mieszkalną i wydał stosowne zalecenia konserwatorskie. Wskazał też, że główną zasadą, którą należy kierować się „podczas planowania remontu obiektu zabytkowego jest wykonanie go przy użyciu materiałów historycznie uzasadnionych, z maksymalnym zachowaniem substancji zabytkowej i minimalną w nią ingerencją, tj. obowiązuje zasada dostosowania wprowadzonych zmian (np. przebiegu nowych instalacji) do walorów obiektu, kontynuacji tradycyjnych materiałów i technologii charakterystycznych dla okresu powstania zabytku...”. W dalszej części pisma przedstawiono szczegółowe warunki dotyczące prowadzenia robót murarskich, ciesielskich, stolarskich oraz instalacyjnych.

Również w dniu 31 grudnia 2015 r., powołując się na przeprowadzoną w dniu 27 listopada 2014 r. przez pracowników WUOZ kontrolę Obiektu w zakresie przestrzegania i stosowania przepisów dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami, WKZ wydał kolejną (trzecią) decyzję (nr 478/2015) nakazującą przeprowadzenie zabezpieczających robót budowlanych i prac konserwatorskich przy obiekcie. Dla tych pierwszych termin ich wykonania wyznaczył na 31 marca 2016 r., a dla drugich – 31 października 2016 r. Decyzji nadal również rygor natychmiastowej wykonalności.

Również od tej decyzji Burmistrz Miasta Działdowo odwołał się w ustawowym terminie, zaś Minister uchylił ją decyzją DOZ-OAiK-660.186.2016[MP] z dnia 18 maja 2016 r., przekazując ją organowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. Jako główną podstawę uchylecia organ odwoławczy wskazał fakt wydania decyzji w oparciu o ustalenia protokołu sprzed ponad roku, a więc z naruszeniem art. 7 kpa w związku z nieustaleniem, czy zaszły jakiegokolwiek zmiany w stanie faktycznym ww. sprawy oraz niepotwierdzeniem, czy materiał dowodowy, na którym oparto rozstrzygnięcie, w dalszym ciągu zachowuje aktualność. Nadto, jak wskazał organ odwoławczy, WKZ nie uzasadnił potrzeby zastosowania w przedmiotowej sprawie rygoru natychmiastowej wykonalności.

W międzyczasie, tj. pismem z dnia 14 stycznia 2014 r., Burmistrz Miasta Działdowo powiadomił WKZ o zawaleniu się w Obiekcie części dachu i stropu nad pierwszym piętrem i parterem. Również Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego w Działdowie powiadomił WKZ o tym fakcie sugerując, że budynek, ze względu na bardzo zły stan techniczny, należałoby poddać rozbiórce. Po kontroli stanu Obiektu, przeprowadzonej w dniu 12 grudnia 2016 r., WKZ odpowiedział PINB w Działdowie, że „zgodnie z doktryną konserwatorską stopień zniszczenia substancji zabytkowej w przedmiotowym obiekcie nie stanowi podstawy do wydania decyzji zezwalającej na jego rozbiórkę, lecz wskazuje na konieczność niezwłocznego podjęcia w stosunku do niego przede wszystkim działań o charakterze konserwatorskim -

polegających na zabezpieczeniu i utrwaleniu substancji zabytkowej oraz zahamowaniu procesów jego destrukcji, oraz restauratorskim – mających na celu wyekspozowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku.” Mając powyższe na uwadze WKZ zwrócił się z prośbą o podjęcie stosownych działań w sprawie złego stanu technicznego Obiektu. Zaznaczono też, że mimo wniesienia odwołania od decyzji WKZ nr 478/2015 nakazującej wykonanie prac budowlanych i konserwatorskich zmierzających do ratowania Obiektu właściciel powinien wdrażać ich wykonanie, bowiem decyzji tej nadano klauzulę natychmiastowej wykonalności.

Przeprowadzona przez pracowników WUOZ w dniu 9 czerwca 2016 r. kontrola wykazała, że prace nakazane w decyzji nr 478/2016 nie zostały wykonane, budynek był ogrodzony, a otwory komunikacyjne zamknięte.

W dniu 30 czerwca 2016 r. WKZ wydał w sprawie Obiektu następną (czwartą) decyzję (nr 233/2016) nakazującą przeprowadzenie prac budowlanych oraz konserwatorsko-budowlanych przy obiekcie, wyznaczając dla tych pierwszych termin wykonania do 31 grudnia 2016 r., a dla drugich – do 31 października 2017 r. Decyzji tej nadano także rygor natychmiastowej wykonalności.

Burmistrz Miasta Działdowo odwołał się w ustawowym terminie również i od tej, jednak Minister utrzymał ją w mocy, wydając w dniu 5 sierpnia 2016 r. decyzję nr DOZ-OAiK.660.805.2016.MP. Decyzję tę oraz poprzedzającą ją decyzję WKZ Burmistrz Miasta Działdowo zaskarżył do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie. Sąd ten, wyrokiem sygn. akt VII SA/Wa 2320/16 z dnia 24 sierpnia 2017 r. skargę oddalił. W uzasadnieniu sąd stwierdził, że wbrew zarzutom skargi z treści art. 49 ust.1 ustawy o ochronie zabytków nie wynika, aby dla zasadności działań nadzorczych WKZ znaczenie miały kwestie ekonomiczno-techniczne, a tylko takie były podnoszone były przez gminę w skardze. Obciążenia finansowe dla właściciela, zdaniem sądu, nie mogą stanowić przesłanki do rezygnacji z dążenia do zachowania substancji i wartości zabytkowej Obiektu zwłaszcza, że nie utracił on jeszcze tych wartości, skoro nadal wpisany jest do rejestru zabytków.

(akta kontroli str. 38-41,168-242)

2.4. W dniu 6 lipca 2017 r. WKZ przeprowadził kontrolę w Urzędzie Miasta w Działdowie w sprawie stanu zachowania Obiektu. W jej wyniku ustalono, że stan obiektu uległ pogorszeniu od ostatniej kontroli, bowiem zawaleniu uległy fragmenty dachu oraz pojawiły się kolejne wybrzuszenia ścian. Wskazano też, że w budżecie Miasta Działdowo na 2017 r. zarezerwowane były środki w kwocie 100 000,00 zł na wykonanie dokumentacji budowlano-konserwatorskiej dla Obiektu. Uruchomienie procedury wyboru wykonawcy ww. dokumentacji zaplanowano do końca roku 2017 r.

Wniosek o wydanie zaleceń konserwatorskich dla Obiektu wpłynął do WKZ w dniu 16 kwietnia 2018 r. Również w tym dniu WKZ przeprowadził kontrolę Obiektu w ramach nadzoru konserwatorskiego. W jej wyniku odnotowano dalsze pogorszenie się stanu zabytku - m.in. zawałiła się większość fragmentów więźby i pojawiły się odkształcenia konstrukcji ryglowej. Zalecenia konserwatorskie WKZ wydał w dniu 21 czerwca 2018 r.

W dniu 5 listopada 2018 r. do WKZ wpłynął wniosek o wydanie pozwolenia konserwatorskiego na prowadzenie robót budowlanych w Obiekcie, polegających na przebudowie budynku dawnych koszar wraz ze zmianą sposobu użytkowania na „miejsce pamięci/budynek mieszkalny wielorodzinny”. Pozwolenie na wykonanie zaprojektowanych prac WKZ wydał w dniu 22 marca 2019 r. z terminem ważności 31 grudnia 2025 r.

Po tym fakcie przedstawiciele WKZ dwukrotnie przeprowadzili kontrolę wykonywania zadań właścicielskich dotyczących opieki nad zabytkiem, tj. w dniach 18 czerwca 2019 r. i 26 września 2019 r. W treści protokołu kontroli z dnia 26 września 2019 r. odnotowano, że stan Obiektu ulegał dalszemu pogorszeniu. Uzyskano zapewnienie właściciela, że fundusze na zabezpieczenie Obiektu zostaną zaplanowane na 2020 r. oraz że Miasto Działdowo podejmie „wielotorowe działania” na rzecz pozyskania funduszy zewnętrznych, a w bieżącym roku Miasto Działdowo nie dysponuje na ten cel żadnymi środkami w budżecie. Z informacji uzyskanej od Burmistrza Miasta Działdowo wynika, że w dniu 30 września 2020 r. Miasto Działdowo wprowadziło do swojego budżetu na 2020 r. kwotę 1 mln zł. z przeznaczeniem na inwestycję pn. „Rewaloryzacja budynku pokoszarowego”.

(akta kontroli str. 243- 272)

3. Środki finansowe z budżetu WKZ przeznaczane na ochronę i opiekę nad nieruchomością zabytkową przy ul. Grunwaldzkiej 5 w Działdowie.

W latach 2005-2020 WKZ dwukrotnie wydatkował środki na ochronę Obiektu. W dniu 20 września 2006 r., umową nr 45/oz/06 WKZ zlecił wykonanie, za kwotę 18 tys. zł, programu prac konserwatorskich ceglanych elewacji wraz z oceną stanu zachowania i założeniami konserwatorskimi Obiektu, z terminem wykonania do 20 grudnia 2006 r. Opracowanie takie zleceniobiorca wykonał zawierając w nim: opis i stan zachowania obiektu, proponowany program prac konserwatorskich, założenia konserwatorskie i dokumentację fotograficzną.

W 2012 r. WKZ opłacił, kwotą 5 tys. zł, wykonanie przez rzeczoznawcę Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dokumentu pn. „Rozpoznanie stanu zachowania budynku dawnych koszar w Działdowie dotyczące zakresu remontu konserwatorskiego i adaptacji do nowych funkcji z uwzględnieniem stanu elementów konstrukcji w aspekcie korozji biologicznej”. Opracowanie to zlecono w związku z ubieganiem się Działdowskiej Agencji Rozwoju S.A. o wydanie zaleceń konserwatorskich w celu utworzenia w Obiekcie „Inkubatora Przedsiębiorczości”.

W 2017 r. Burmistrz Miasta Działdowo złożył do WKZ wniosek o dotację w kwocie 84 197,19 zł na opracowanie ekspertyzy technicznej i projektu konstrukcyjnego zabezpieczenia budynku dawnych koszar przy ul. Grunwaldzkiej nr 5 w Działdowie. WKZ nie przyznał dotacji z uwagi na braki formalne – m.in. brak kosztorysu ofertowego. Obowiązujące wówczas w WUOZ zasady przyznawania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane były określone w Regulaminie będącym Załącznikiem nr I do Zarządzenia WKZ Nr 4/2017 z dnia 5 stycznia 2017 r. W §6 ust. 3 tego Regulaminu ustalono, że wnioski, w których stwierdzono błędy formalne nie podlegają ocenie merytorycznej i wnioskodawcy w tym przypadku nie służy odwołanie. Z treści ust. 4 lit. d tego paragrafu wynika, że za błędy formalne uznaje się brak jakichkolwiek wymaganych załączników.

W 2018 r. do WKZ wpłynął wniosek Miasta Działdowo o dotację w kwocie 83 394,00 zł na wykonanie badań i opracowanie dokumentacji technicznej rewaloryzacji budynku dawnych koszar przy ul. Grunwaldzkiej nr 5 w Działdowie. Ten wniosek również odrzucono z powodu błędów formalnych. Stwierdzono bowiem, że część zadań określonych we wniosku nie stanowiła kosztów kwalifikowanych oraz że wnioskodawca nie posiadał kosztorysu ofertowego oraz pozwolenia WKZ na badania konserwatorskie.

W zapisach obowiązującego w 2018 r. Regulaminu, będącego załącznikiem do zarządzenia WKZ nr 5/2018 z 26 stycznia 2018 r., w zakresie ewentualnych nieprawidłowości formalnych rozróżniono „braki formalne” i „błędy formalne”.

W § 6 ust. 2 przewidziano możliwość uzupełnienia wniosku posiadającego braki formalne. Natomiast odnośnie błędów formalnych w §6 ust. 6 ustalono, że nie podlegają uzupełnieniu i nie podlegają ocenie merytorycznej, a wnioskodawcy w tym przypadku nie służy odwołanie.

W 2020 r. do WKZ wpłynął wniosek Miasta Działdowo o dotację w kwocie 50 000,00 zł na naprawę, uzupełnienie, wykończenie i zabezpieczenie cokołu kamiennego budynku dawnych koszar przy ul. Grunwaldzkiej nr 5 w Działdowie. Wniosek rozpatrywano w czasie obowiązywania Regulaminu ustanowionego Zarządzeniem WKZ z dnia 3 lutego 2020 r. i przeszedł on weryfikację formalną⁹, jednak WKZ nie przyznał dotacji, uzasadniając to ograniczonymi możliwościami finansowymi.

(akta kontroli str. 84-97, 112-166, 273-316, 421-422)

4. Reagowanie WKZ na apele i wystąpienia osób prywatnych i instytucji o podjęcie działań mających na celu ratowanie od dewastacji nieruchomości zabytkowej przy ul. Grunwaldzkiej 5 w Działdowie oraz współpraca z tymi podmiotami.

W okresie objętym kontrolą WKZ reagował na apele i wystąpienia osób prywatnych i instytucji o podjęcie działań mających na celu ratowanie od dewastacji nieruchomości zabytkowej przy ul. Grunwaldzkiej 5 w Działdowie oraz współpracował z tymi podmiotami. I tak:

- W dniu 03.07.2017 r. do WKZ wpłynęło do wiadomości pismo z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego skierowane do Wojewody Warmińsko-Mazurskiego, jako reakcja na apel byłej więźniarki niemieckiego obozu w Działdowie o spowodowanie dostępności do tablic upamiętniających męczenników tego obozu, gdyż tablice znajdowały się na budynku, a budynek ogrodzono płotem z uwagi na zagrożenie zawalenia się ścian. Pismo zawierało też apel o ratowanie budynku będącego świadkiem tragicznej historii, np. poprzez utworzenie w nim muzeum pamięci. Do tego pisma dołączono stanowisko Burmistrza Działdowa, który stwierdził, że ze względów finansowych Miasto Działdowo nie jest w stanie utworzyć i prowadzić w Obiekcie muzeum. Burmistrz nie widział jednak przeszkód, aby Obiekt ten przekazać stowarzyszeniu, które własnym staraniem finansowałoby takie przedsięwzięcie. W piśmie z dnia 11 lipca 2017 r. Wojewoda zwrócił się z prośbą do WKZ o opinię w sprawie możliwości wsparcia działań zmierzających do zachowania Obiektu. Swoją opinię WKZ przedstawił Wojewodzie w piśmie z dnia 25 lipca 2020 r. Wskazał, że 30 czerwca 2017 r. WKZ wydał decyzję nakazującą Miastu Działdowo „podjęcie stosownych robót budowlanych i prac konserwatorskich, będącą następstwem przeprowadzonej w dniu 9 czerwca 2016 r. kontroli przedmiotowego obiektu”. WKZ poinformował też Wojewodę, że w 6 lipca 2017 r. ponownie przeprowadził w Obiekcie czynności kontrolne, które wykazały, że jego stan uległ pogorszeniu oraz że w trakcie tej kontroli uzyskał informację o podjęciu przez Miasto Działdowo działań mających na celu wygospodarowanie w budżecie na 2017 r. środków na wykonanie dokumentacji budowlanej i konserwatorskiej. Wyjaśnił również Wojewodzie, że istnieje

⁹ W 2020 r. regulamin WKZ w sprawie procedury rozpatrywania wniosków i udzielania dotacji celowej został zmieniony na wniosek NIK po kontroli z 2019 r. P/19/023 „Ochrona materialnego dziedzictwa kulturowego mniejszości narodowych”, gdyż w §6 nakładał na przyszłych beneficjentów wymagania dotyczące dokumentowania zasadności wniosków w zakresie wykraczającym poza regulacje zawarte w ustawie o ochronie zabytków oraz w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).

możliwość przyznawania dotacji z budżetu WKZ na podstawie art. 73 i 74 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków, ale WKZ środki na 2017 r. już rozdysponował, a uzyskanie wsparcia działań na rzecz opieki nad zabytkiem jest możliwe również poprzez ubieganie się o środki z rezerwy celowej Wojewody.

- W dniu 21 sierpnia 2016 r. (jak wynika ze znajdującej się w aktach WUOZ notatki służbowej) osoba spokrewniona z biskupem Leonem Wetmańskim zamordowanym przez Niemców w obozie w Działdowie telefonicznie zwróciła się do WUOZ zaniepokojona docierającymi do niej informacjami, że z koncepcji zagospodarowania Obiektu wykreślono izbę pamięci, wcześniej planowaną w pomieszczeniu w piwnicy, gdzie prawdopodobnie biskup został zamordowany. Rozmowę przeprowadziła pracownica WUOZ, która niezwłocznie telefonicznie pozyskała stosowne informacje i uspokoiła zainteresowaną, że izba pamięci nadal znajduje się w planach zagospodarowania Obiektu.
- W dniu 7 stycznia 2020 r. do WUOZ wpłynęło pismo z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego z prośbą o informację na temat działań WKZ w sprawie zachowania, zabezpieczenia i adaptacji budynku pokoszarowego przy ul. Grunwaldzkiej w Działdowie, które nastąpiły po informacji w tej sprawie skierowanej do Ministerstwa w dniu 25 lipca 2017 r. Pismem z dnia 13 stycznia 2020 r. WKZ przedstawił swoje działania w przedmiotowym zakresie:
 - przeprowadzenie kontroli konserwatorskich w dniach 16.04.2018 r., 18.06.2019 r. i 26.09.2019 r.
 - uczestnictwo w spotkaniu z Burmistrzem Działdowa 2 października 2018 r. z osobami przygotowującymi projekt budowlany dla ww. budynku z przebudowaniem go na miejsce pamięci i budynek mieszkalny, w którym to spotkaniu uczestniczył też naczelnik Oddziałowego Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa IPN w Gdańsku.
 - wydanie w dniu 22.03.2019 r. pozwolenia WKZ na prowadzenie w tym budynku robót konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych.

W piśmie tym WKZ zaznaczył też, że w dniu 29 października 2019 r. Miasto Działdowo złożyło w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego wniosek o dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych w ww. budynku na kwotę 2,9 mln zł.

- Podobną informację, rozszerzoną o opis stanu zachowania Obiektu, WKZ przekazał w dniu 27 kwietnia 2020 r. Departamentowi Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a także w dniu 13 maja 2020 r. Stowarzyszeniu Odnowy Chrześcijańskiej „Pamięć i Tożsamość” w Działdowie.
- W dniu 17 stycznia 2020 r. WKZ spotkał się z Burmistrzem Miasta Działdowo. Podczas spotkania m.in. analizowano możliwości uzyskania przez Miasto Działdowo funduszy zewnętrznych na prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane w budynku przy ul. Grunwaldzkiej 5 w Działdowie.
- Pismem z 24.03.2020 r. Wojewoda Warmińsko-Mazurski zwrócił się do WKZ o zaopiniowanie prośby Burmistrza Miasta Działdowo o poparcie jego wniosku złożonego w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego o dotację na prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane dotyczące ww. budynku. WKZ przekazał Wojewodzie informację, że wniosek Miasta Działdowo znalazł się już wśród 28 wniosków z województwa warmińsko-mazurskiego, które zbiorczo uzyskały rekomendacje Wojewody i w tej sytuacji WKZ wyraził swoje stanowisko, że „pisanie kolejnej rekomendacji, uwzględniającej tylko potrzeby samorządu działdowskiego, nie jest zabiegiem wskazanym”.

- W listopadzie 2019 r. WKZ poinformował dziesięciu nowo wybranych parlamentarzystów regionu warmińsko-mazurskiego o niewystarczającym budżecie na realizację jego działań statutowych, z uwzględnieniem obiektów szczególnie zagrożonych katastrofą lub nawet zanikiem w krajobrazie kulturowym, w tym budynku z Działdowa. Miało to miejsce podczas spotkania zorganizowanego w Domu Metropolity Warmińskiego. Obecni byli: J. Małecki, J. Wilk, I. Arendt, R. Gontarz, M. Wypij, U. Pasławska, M. Kulasek, A. Wasilewska, J. Cichoń, B. Orzechowska.

(akta kontroli str. 317-387, 414-417)

5. Popularyzacja i upowszechnianie wiedzy o zabytkowym budynku przy ul. Grunwaldzkiej 5 w Działdowie, w tym o jego historii.

WKZ zaangażowany był w popularyzację i upowszechnianie wiedzy o zabytkowym budynku przy ul. Grunwaldzkiej 5 w Działdowie, w tym o jego historii. I tak, m.in.:

- W dniu 22 lutego 2017 r. WKZ współorganizował z Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie konferencję naukową dotyczącą ochrony dziedzictwa kulturowego Warmii i Mazur. Traktowała ona o stanie zachowania, potrzebach i zagrożeniach dziedzictwa kulturowego. Na konferencji tej, podczas swojego wystąpienia przedstawiciel WUOZ przedstawił tragiczną historię Obiektu oraz jego stan zachowania z prezentacją historycznej i aktualnej dokumentacji fotograficznej.
- We wrześniu 2019 r. przedstawiciele WUOZ w Olsztynie prezentowali na posiedzeniu Komisji Kultury i Edukacji Sejmiku Warmińsko-Mazurskiego zagadnienia przekrojowe dotyczące zadań realizowanych przez urząd konserwatorski oraz systemu finansowania ochrony zabytków w województwie. W kontekście niewystarczającego budżetu WKZ na ochronę zabytków zaprezentowano obiekty zabytkowe popadające w ruinę lub dotknięte katastrofami. Wśród omawianych przedstawiony został przykład budynku zlokalizowanego w Działdowie przy ul. Grunwaldzkiej 5.
- W końcu w grudniu 2019 r., podczas spotkania Wojewody z szefami podległych służb zespolonych, omawiając realizację zadań w 2019 r. w kontekście zbyt niskiego budżetu na ochronę zabytków WKZ zaprezentował zabytki najbardziej zagrożone, w tym budynek przy ul. Grunwaldzkiej 5 w Działdowie.
- W dniu 5 kwietnia br. na stronie WUOZ na portalu Facebook zamieszczony został apel Burmistrza Miasta Działdowo Grzegorza Mrowińskiego dotyczący podpisywania petycji do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego o przydział dotacji na ratowanie tegoż zabytku.

W złożonych wyjaśnieniach WKZ podał, że ze względu na posiadane zasoby kadrowe oraz finansowe nie jest w stanie prowadzić upowszechniania wiedzy oddzielnie o każdym zabytku wpisanym do rejestru zabytków i podlegającym ochronie prawnej. Jest ich bowiem ponad 6.500.

(akta kontroli str. 388-413)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. W latach 2005-2013 WKZ nie przeprowadził w Obiekcie żadnej kontroli i nie wydał stosownych zaleceń pokontrolnych, pomimo iż znany mu był fakt pogarszania się stanu substancji zabytkowej i prowadzenia w Obiekcie, niezgodnie z obowiązującymi przepisami, robót budowlanych oraz po ich

wstrzymaniu fakt wieloletniej bezczynności właściciela w zakresie obowiązku zabezpieczenia zabytku przed zniszczeniem.

2. WKZ wydał trzy obarczone błędami decyzje nakazujące gminie Miasto Działdowo wykonanie prac konserwatorskich i budowlanych w celu ratowania Obiektu przed uszkodzeniami i zniszczeniami, które z tego powodu uchylane były przez organ drugiej instancji, a sprawy przekazywane do ponownego rozpatrzenia. Niektóre błędy, np. brak jednoznacznego określenia zakresu prac niezbędnych do zahamowania procesu degradacji zabytku, zostały powtórzone w kolejnych decyzjach, mimo iż wcześniej organ odwoławczy zwracał na nie uwagę w swoim rozstrzygnięciu. Dopiero czwarta decyzja WKZ w tej sprawie została przez Ministra utrzymana w mocy. Błędy w wydawanych decyzjach przyczyniły się do tego, że ww. nakaz WKZ uzyskał prawomocność dopiero po ponad trzech latach od wydania pierwszej decyzji w tej sprawie.
3. Pomimo posiadanej wiedzy o pogarszającym się stanie Obiektu i nadawania z tego powodu rygoru natychmiastowej wykonalności wydanym przez siebie decyzjom nakazującym wykonanie wskazanych w nich robót budowlanych i prac konserwatorskich, WKZ nie egzekwował tego obowiązku nałożonego na właściciela Obiektu.

W złożonych wyjaśnieniach WKZ podał m.in, że „podejmował inicjatywy związane z działaniami mającymi na celu pomoc w realizacji inwestycji w budynku koszarowym przy ulicy Grunwaldzkiej 5, bez stosowania art. 41 ustawy..” oraz, że WKZ „ma ciągle możliwość powiadomienia odpowiednich organów”. Zastępca WKZ wskazał też, że organ konserwatorski brał pod uwagę, iż właściciel Obiektu, samorząd gminny, nie ma środków na przeprowadzenie podstawowych prac zabezpieczających...”. Dodał też, że mając na względzie pogarszający się stan niezabezpieczonego dotychczas obiektu, jeszcze w bieżącym roku kalendarzowym przewidziano wykonanie kolejnej kontroli Obiektu oraz wydanie zaleceń pokontrolnych, mogących stanowić podstawę do nałożenia kary finansowej w przypadku dalszych zaniechań ze strony właściciela.

(akta kontroli str. 418-421)

IV. Uwagi i wnioski

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy o NIK, przedstawia następujące uwagi i wnioski:

Uwagi	1. WKZ powinien podejmować wszelkie działania na rzecz wspierania starań Burmistrza Działdowa o środki na dofinansowanie zadań z tytułu opieki nad zabytkowym budynkiem w Działdowie przy ul. Grunwaldzkiej 5.
Wnioski	1. Precyzyjnie i zgodnie z wymogami Kpa formułować decyzje administracyjne w celu wyeliminowania przyczyn nadmiernego wydłużania procesu ich uprawomocnienia.
2. Wykorzystywać będące w kompetencji WKZ środki prawne w celu zdyscyplinowania właściciela budynku w Działdowie przy ul. Grunwaldzkiej 5 do właściwej opieki nad tym zabytkiem oraz do wykonywania wydanych w tym celu decyzji administracyjnych.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Olsztynie. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwagi i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Olsztyn, 21 października 2020 r.

Kontroler

Andrzej Zyśk
doradca prawny

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Olsztynie
Dyrektor

Piotr Górny

.....
podpis

.....
podpis